

**Tarımsal Ekonomi ve Politika
Geliştirme Enstitüsü**

Ürün Raporu **FINDIK** 2022

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME
ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**Ürün Raporu
FINDIK
2022**

Hazırlayan

Dr. Türkay BARS
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü
turkay.bars@tarimorman.gov.tr

TEPGE YAYIN NO: 365

ISBN: 978-625-8451-60-3

**© TEPGE
Her Hakkı Saklıdır.**

ARALIK/2022

İletişim:

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı 06800
Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833

Faks: 0312 287 5854

Bu rapor TEPGE'nin izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınamaz. Raporun bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazara aittir.

Kapak sayfasında kullanılan fotoğraf Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından düzenlenen
“2018 yılı Tarım ve İnsan Fotoğraf Yarışması” na aittir.
(<http://www.tarimormaninsan.com/img/10-tarim-ve-insan-fotograf-yarismasi/genel/400/bircilik-odulu-mehmet-yikilmazsoy.jpg>)

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. DÜNYADA DURUM.....	2
2.1. Dünyada Fındık Üretim Alanı, Verimi ve Üretimi.....	2
2.2. Dünyada Fındık Dış Ticareti	4
2.3. Dünyada Fındık Tüketimi.....	5
2.4. Dünyada Fındık Fiyatları.....	6
3. TÜRKİYE'DE DURUM.....	7
3.1. Türkiye'de Fındık Üretim Alanı ve Üretimi.....	7
3.2. Türkiye'nin Fındık Dış Ticareti.....	8
3.3. Türkiye'nin Fındık Tüketimi	9
3.4. Türkiye'de Fındık Fiyatları	9
3.5. Türkiye'de Destekler	10
4. GENEL DEĞERLENDİRME.....	12
EK TABLOLAR	14
KAYNAKLAR.....	21

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Dünya fındık üretim alanı	2
Tablo 2. Dünya fındık verimi	3
Tablo 3. Dünya fındık üretimi	4
Tablo 4. Dünya fındık ithalatı	5
Tablo 5. Dünya fındık ihracatı	5
Tablo 6. Türkiye’de fındık üretim alanı ve üretim miktarı	7
Tablo 7. İller bazında fındık üretim alanı ve üretim miktarı	8
Tablo 8. Türkiye’nin fındık ihracatı ve ithalatı	8
Tablo 9. Türkiye’nin ülkelere göre fındık ihracatı	9
Tablo 10. Türkiye’nin pazarlama yıllarına göre fındık ihracatı	9
Ek Tablo 1. Türkiye’nin yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim miktarı	14
Ek Tablo 2. Türkiye’nin yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim alanı	15
Ek Tablo 3. Türkiye’nin yıllar itibarıyla illere göre fındık verimi	17
Ek Tablo 4. Türkiye’nin ülkelere göre fındık (kabuksuz) ihracatı	19

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Dünya fındık üretim alanında ülkelerin payı	2
Grafik 2. Dünya fındık verimi.....	3
Grafik 3. Dünya fındık üretim miktarında ülkelerin payı	4
Grafik 4. Dünya fındık tüketimi	6
Grafik 5. Dünya fındık üretici fiyatları	6
Grafik 6. Türkiye’de fındık fiyatları	10

1. GİRİŞ

Dünyada en çok yetiştirilen sert kabuklu meyve türleri ceviz, badem, fındık olup kestane ve Antep fıstığı diğer sert kabuklu meyvelerdir. Fındık, ceviz ve bademden sonra dünyada en yaygın yetiştiriciliği yapılan sert kabuklu meyvedir. Türkiye’de ise üretimi yapılan en önemli sert kabuklu meyveler fındık, ceviz, Antep fıstığı ve bademdir. Fındığın kültür çeşitleri; Türkiye, İtalya, İspanya, ABD, Şili, Çin, İran, Yunanistan, Fransa, Azerbaycan, Rusya ve Gürcistan’da yetiştirilmektedir.

Fındık, huşgiller (Betulaceae) familyasından *Corylus* cinsini oluşturan çalı ve ağaç türlerinin adıdır (Anonim, 2015a). Meyvecilik bakımından önemli olan ve ekonomik olarak kültürü yapılan fındık türleri; *corylus avellane* L. (Adi fındık), *Corylus Colurna* L. (Türk fındığı) ve *Corylus Maxima* Mill. (Lambert fındığı)’dır (GTB, 2017).

İnsan sağlığı ve beslenmesinde çok önemli bir yere sahip olan fındık, kolesterolü azaltma özelliğinin yanında, %64 bitkisel yağ, %16,5 protein, %14 karbonhidrat, zengin mineralleri (fosfor, demir ve kalsiyum) ve vitaminleri (A, B1, B2, B6, C ve E) içermektedir (Anıl ve ark. 2018). Ayrıca içeriğindeki antioksidan ve fitokimyasal maddelerin, kanser gibi önemli kronik hastalıkları önleme ve tedavisinde büyük önemi vardır (Özer ve Güven, 2008). Yapılan bilimsel çalışmalara göre 100 gr. fındık, insanın günlük protein ihtiyacının %22’sini karşılarken 634 kalori de enerji vermektedir (ZMO, 2020).

Sert kabuklu meyvelerin geniş ve karmaşık ürün çeşitliliği içermesi sebebiyle gıda alanında önemli bir yeri vardır. Ancak sert kabuklu meyvelerin aflatoksinle kontaminasyonu olasılığı önemli bir tartışma konusudur. Bu bağlamda sert kabuklu meyvelerin saklama, taşıma ve işlemden geçirme esnasında doğru atmosferik koşulların sağlanması ve korunması oldukça önem arz etmektedir (Anonim, 2015b).

Dünya fındık üretiminde lider konumda yer alan Türkiye, 2020 yılı FAO verilerine göre toplam üretimin %61’ini karşılamıştır. Türkiye’yi sırasıyla; İtalya, ABD ve Azerbaycan takip etmektedir. Türkiye dünya fındık ihracatında da %56’lık payla lider konumdadır. Türkiye’yi ihracatta; İtalya, ABD ve Gürcistan takip etmektedir.

Türkiye’de kültür ırkı fındık yetiştiriciliği ilk olarak Karadeniz Bölgesi’nde başlamış, 1964 yılından sonra fındığa alım garantisi verilmesi, bölgeden yapılan göçler gibi sebeplerden ötürü, önce Batı Karadeniz Bölgesi’nin verimli taban arazilerinde daha sonra ise diğer bölgelere yayılmıştır (Öztürk ve Arıcı, 2017). Türkiye’de Çiftçi Kayıt Sistemi’ne göre 43 ilde fındık yetiştiriciliği yapılsa da ticari olarak üretimin tamamına yakını Ordu, Samsun, Giresun, Sakarya, Düzce, Trabzon, Zonguldak, Kocaeli, Artvin, Bartın, Kastamonu, Sinop, Gümüşhane, Rize, Bolu ve Tokat illerinde gerçekleştirilmektedir (TMO, 2017).

2. DÜNYADA DURUM

2.1. Dünyada Fındık Üretim Alanı, Verimi ve Üretimi

Dünya fındık üretim alanı 2020 yılı itibarıyla 1 milyon ha'dır. Dünya fındık üretiminde önde gelen ülkelerin üretim alanlarına bakıldığında; Türkiye 734 bin ha ile ilk sırada yer alırken İtalya 80 bin ha ile ikinci, Azerbaycan 45 bin ha ile üçüncü, Şili 24 bin ha ile dördüncü, İran ise 24 bin ha ile beşinci sırada yer almaktadır.

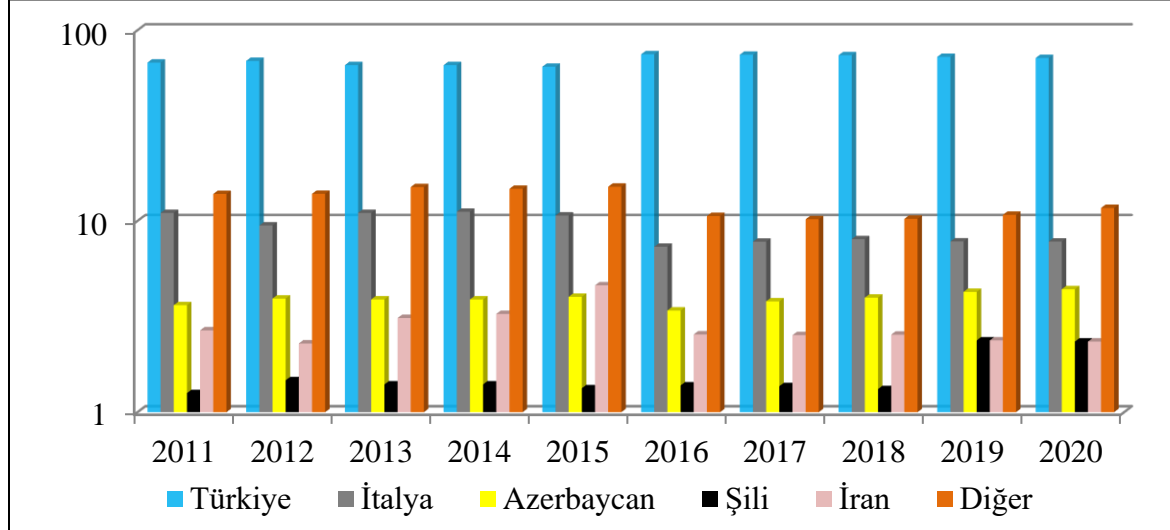
Türkiye'nin sahip olduğu üretim alanı ile en yakın takipçi ülkelerin üretim alanları kıyaslandığında oldukça yüksek üretim alanı farklılığı söz konusuken üretim miktarları göz önünde bulundurulduğunda aynı paralellikte bir üretim farklılığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi verimdeki farklılıktır (Tablo 1- Tablo 3).

Tablo 1. Dünya fındık üretim alanı (bin ha)

Ülkeler	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Türkiye	430	423	423	423	434	705	707	728	734	734
İtalya	70	58	71	72	72	69	74	79	79	80
Azerbaycan	23	24	25	25	27	32	36	39	43	45
Şili	8	9	9	9	9	13	13	13	24	24
İran	17	14	20	21	31	24	24	25	24	24
Diğer	88	85	97	95	102	100	97	101	109	120
Dünya	636	613	645	645	675	943	951	985	1.013	1.027

Kaynak: FAO, 2022

Grafik 1. Dünya fındık üretim alanında ülkelerin payı (%)

Kaynak: Tablo 1

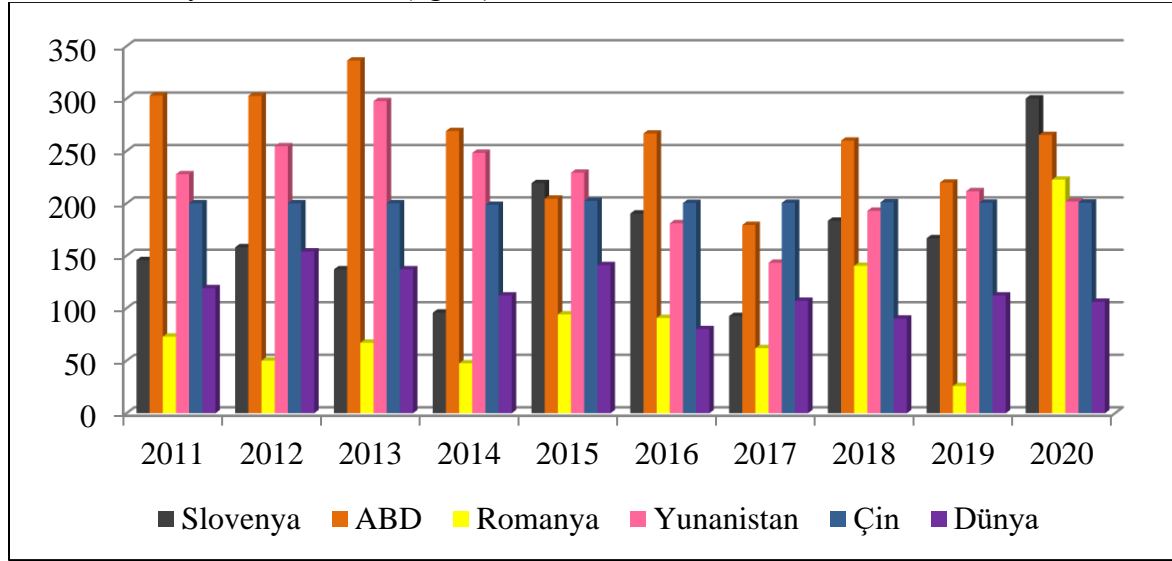
Dünya fındık veriminde 2020 yılında Slovenya 300 kg/da ile ilk sırada yer alırken, ABD 265 kg/da ile ikinci, Romanya 223 kg/da ile üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 2). Son beş yılın verim ortalamasına bakıldığında da ABD 238 kg/da ile ilk sırada, Ermenistan 207 kg/da ile ikinci ve Fransa 206 kg/da ile üçüncü sıradadır. Türkiye'nin 2020 yılında fındık verimi 91 kg/da ve son beş yılın verim ortalaması ise 84 kg/da'dır.

Tablo 2. Dünya fındık verimi (kg/da)

Ülkeler	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenya	146	158	137	96	219	190	92	183	167	300
ABD	303	302	336	269	204	267	179	260	220	265
Romanya	73	50	67	47	94	91	62	140	26	223
Yunanistan	228	254	297	248	229	181	143	193	212	202
Çin	200	200	200	199	202	200	200	201	201	201
Dünya	119	154	137	112	141	80	107	90	112	106

Kaynak: FAO, 2022

Grafik 2. Dünya fındık verimi (kg/da)

Kaynak: Tablo 2

Avrupa’da ve Türkiye’de fındık çalı veya çok gövdeli çalı ağacı olarak yetiştirilirken ABD’de tek gövdeli ağaç formundaki çeşitleriyle, geniş bahçelerde, ileri teknoloji kullanılarak mekanizasyona dayalı yapılmakta olup ABD’nin fındık üretimindeki artışı büyük ölçüde verimdeki iyileştirmelerle sağlanmıştır (Kayalak ve Özçelik, 2012).

Türkiye’nin fındık üretiminin sorunlarının başında üretimde yaşanan verim düşüklüğü gelmektedir. Türkiye dışında genişleyen yeni fındık dikim sahalarında yüksek verime sahip bahçeler tesis edilmekte olup, en yakın örneği sınır komşusu Gürcistan’dır. Avrupalı fındık tedarikçisi firmalar Gürcistan’ın bakir ova özelliğine sahip tarım alanlarını 50 yıllığına kiralamak suretiyle verimi yüksek yeni fındık bahçeleri tesis etmektedir. En önemli fındık üretici ve pazarlama şirketlerinden birisi olan bir firma, Şili, Arjantin, Gürcistan, Güney Afrika, Avustralya ve Sırbistan’da fındık üretim çiftliklerine sahip olup Şili, İtalya ve Türkiye’de de fındık işleme kapasitesine sahiptir. Ayrıca bu firma 2014 yılında fındık dikim alanlarının 2020 yılına kadar 1000 hektardan 10.000 hektara çıkarılması için Sırbistan Hükümeti ile de bir anlaşma imzalamıştır (Hüsnuoğlu, 2018).

Dünyada fındık üretimi 2020 yılında 1.1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya fındık üretiminin ilk sırasında 665 bin ton ile Türkiye yer alırken 141 bin ton ile İtalya ikinci ve 64 bin ton ile ABD üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye 2020 yılı itibarıyla dünya fındık üretiminin %61’ini karşılamaktadır. Dünya fındık üretiminin %13’ünü İtalya, %6’sını ABD, %4’ünü Azerbaycan ve %3’lük kısmını da Şili gerçekleştirmektedir. Son beş yılın üretim

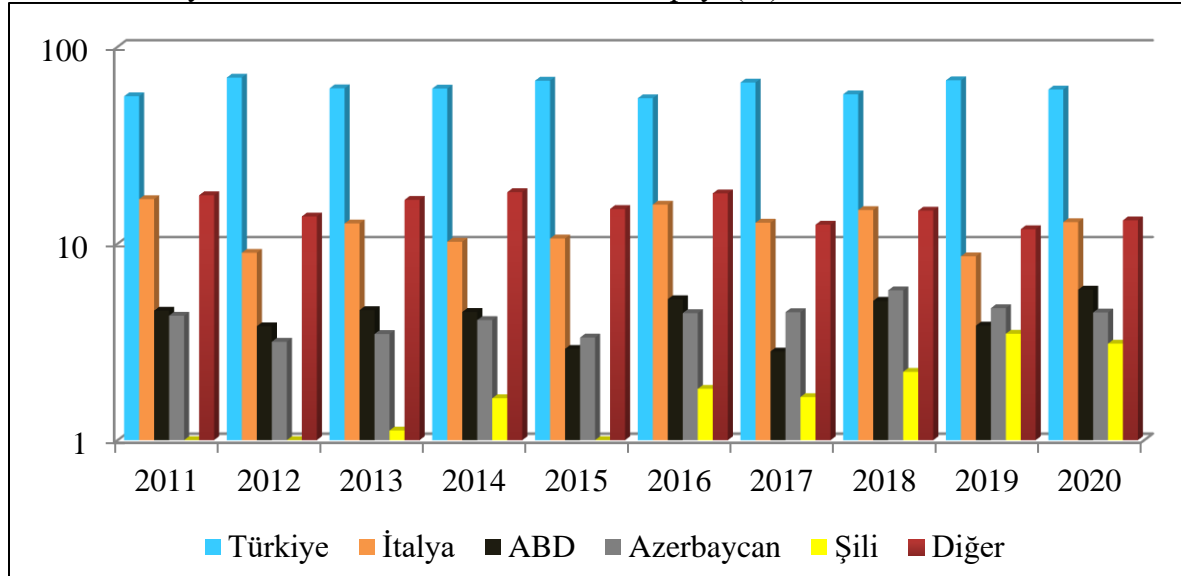
ortalamalarına bakıldığında ise; Türkiye'nin 610 bin ton, İtalya'nın 125 bin ton, Azerbaycan'ın 47 bin ton, ABD'nin 45 bin ton ve Şili'nin de 25 bin ton üretime sahip olduğu görülmektedir. Türkiye en yüksek fındık üretimine 2019 yılında 776 bin ton ile ulaşırken İtalya 2020 yılında 141 bin ton, ABD 2020 yılında 64 bin ton, Azerbaycan 2019 yılında 54 bin ton ve Şili ise 2019 yılında 40 bin ton ile ulaşmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Dünya fındık üretimi (bin ton)

Yıllar	Türkiye	İtalya	ABD	Azerbaycan	Şili	Dünya
2010	600	90	25	29	2	874
2011	430	129	35	33	5	767
2012	660	85	36	30	6	947
2013	549	113	41	31	10	893
2014	450	75	33	30	12	734
2015	646	102	28	32	9	961
2016	420	121	40	34	14	767
2017	675	131	29	46	17	1.026
2018	515	133	46	52	20	898
2019	776	99	44	54	40	1.149
2020	665	141	64	49	34	1.097

Kaynak: FAO, 2022

Grafik 3. Dünya fındık üretim miktarında ülkelerin payı (%)

Kaynak: Tablo 3

2.2. Dünyada Fındık Dış Ticareti

Dünyada fındık ithalatı 2021 yılında 309 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya fındık ithalatında Almanya 78 bin ton ile ilk sırada yer alırken İtalya 68 bin ton ile ikinci, Fransa ise 23 bin ton ile üçüncü sıradadır. Dünya fındık ithalatının %25'ini Almanya ve %22'sini İtalya gerçekleştirmektedir. Fransa dünya fındık ithalatının %7'sini, Çin %6'sını ve Kanada %5'ini karşılamaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Dünya fındık ithalatı (bin ton)

Ülkeler	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Almanya	56	68	60	66	64	68	67	69	71	78
İtalya	32	44	47	47	48	46	52	64	68	68
Fransa	20	21	21	20	22	24	29	24	23	23
Çin	1	1	1	1	4	4	8	20	11	17
Kanada	14	12	13	13	13	12	14	13	15	16
Rusya	14	10	12	7	8	10	15	15	16	14
İsviçre	9	10	10	9	9	10	10	9	9	9
İspanya	6	7	5	4	4	4	5	6	6	7
Hollanda	4	2	6	5	5	8	8	9	7	7
Brezilya	3	3	3	3	3	3	4	4	5	7
Diğer	83	255	67	60	55	56	76	65	60	64
Dünya	242	433	244	236	235	245	287	298	292	309

Kaynak: UN Comtrade, 2022

Dünyada fındık ihracatı 2021 yılında 365 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya fındık ihracatında Türkiye 204 bin ton ile ilk sırada yer alırken İtalya 39 bin ton ile ikinci, ABD ise 28 bin ton ile üçüncü sıradadır. Türkiye dünya fındık ihracatının %56'sını gerçekleştirerek dünyada lider konumda yer almaktadır. İtalya dünya fındık ihracatının %11'ini, ABD %8'ini ve Gürcistan %7'sini gerçekleştirmektedir (Tablo 5).

Dünyada fındık üreticisi ülke konumunda olmayıp, ihracatçı durumundaki ülkelerin birçoğu, Türkiye'den ithal ettikleri fındığı işledikten sonra yeniden ihraç eden ülkelerdir. Bu ülkelerin de önemli bir kısmı AB ülkeleri olup fındığı şekerleme ve çikolata endüstrisinde kullanılmaktadırlar.

Tablo 5. Dünya fındık ihracatı (bin ton)

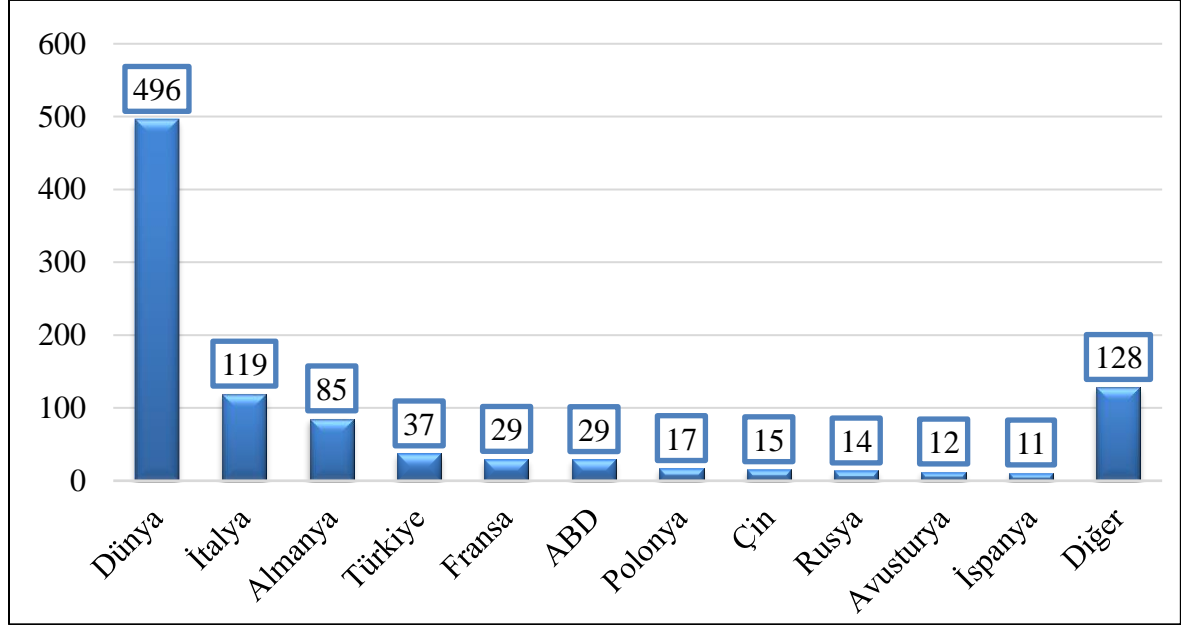
Ülkeler	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Türkiye	163	164	148	144	135	160	163	194	157	204
İtalya	15	18	19	19	25	29	30	26	26	39
ABD	33	29	36	40	23	25	19	23	22	28
Gürcistan	16	30	20	19	27	15	11	12	17	24
Azerbaycan	10	10	12	12	15	21	19	23	19	19
Şili	6	9	11	6	7	8	10	12	18	17
Hollanda	3	3	4	4	4	7	7	8	7	7
Almanya	5	5	6	5	6	5	5	6	7	7
İspanya	3	3	3	2	2	2	2	4	4	4
Fransa	4	4	5	3	4	4	5	4	5	4
Diğer	26	20	13	10	13	12	11	13	15	12
Dünya	285	296	276	264	260	288	281	324	296	365

Kaynak: UN Comtrade, 2022

2.3. Dünyada Fındık Tüketimi

Dünya fındık tüketimi 2020 yılında 496 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Fındık tüketimi ülkeler bazında ele alındığında; İtalya %24'lük payla ilk sırada iken Almanya %17 ile ikinci, dünya fındık üretiminde lider konumda olan Türkiye'nin toplam fındık tüketimi ise %7'lik payla üçüncü sıradadır.

Grafik 4. Dünya fındık tüketimi (bin ton, 2020)

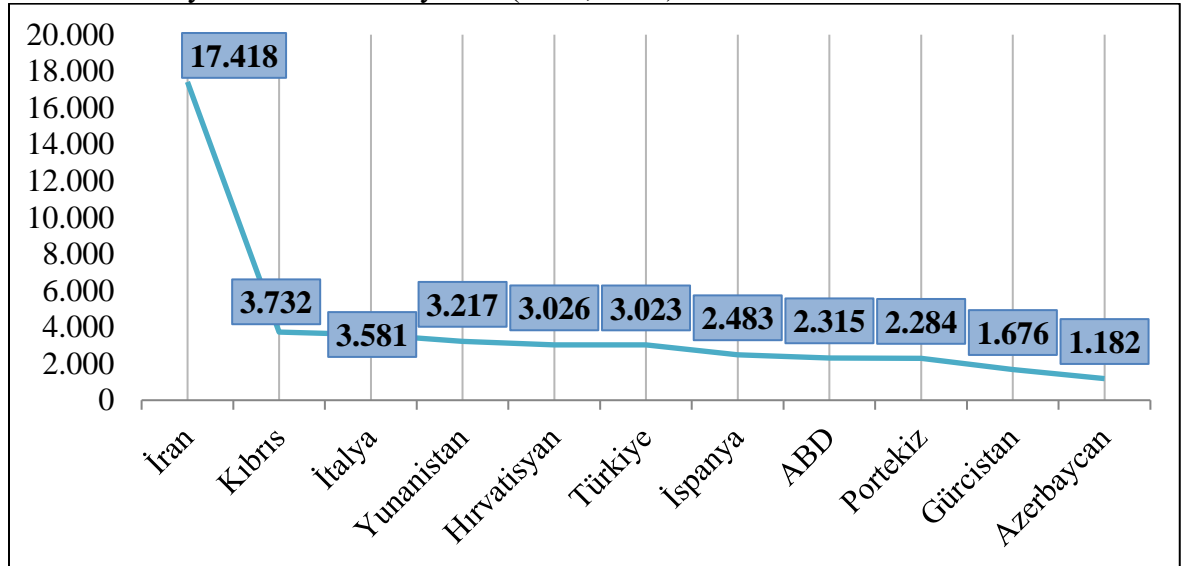

Kaynak: www.nutfruit.org

2.4. Dünyada Fındık Fiyatları

Fındık fiyatları, üretici fiyatları bazında incelendiğinde; 2020 yılında, 1.182 \$/ton ve 1.676 \$/ton ile en düşük fiyatların sırasıyla Azerbaycan'da ve Gürcistan'da olduğu, en yüksek fiyatların ise 17.418 \$/ton ve 3.732 \$/ton ile sırasıyla İran ve Kıbrıs'ta olduğu anlaşılmaktadır. Dünyanın en büyük fındık üreticisi olan Türkiye'nin ise aynı yıla ait üretici fiyatları 3.023 \$/ton olup altıncı sıradadır.

Grafik 5. Dünya fındık üretici fiyatları (\$/ton, 2020)

Kaynak: FAO, 2022

3. TÜRKİYE'DE DURUM

3.1. Türkiye'de Fındık Üretim Alanı ve Üretimi

Türkiye'de yetişen en önemli sert kabuklu meyveler; fındık, Antep fıstığı, ceviz ve bademdir. Sert kabuklu meyvelerde 2020/2021 piyasa döneminde en yüksek yeterlilik derecesi %552,9 oranı ile fındıkta gerçekleşmiştir. Diğer ürünlerin yeterlilik derecesi ise; %111,9 ile Antep fıstığı, %81,9 ile badem ve %80,8 ile ceviz olmuştur (TÜİK, 2022).

Türkiye'de 2021 yılında fındık üretim alanı 7,4 milyon da iken fındık üretim miktarı ise 684 bin tondur. Üretim alanı 2011 yılında 6.9 milyon da iken üretim 430 bin tondur. 2011-2021 dönemi göz önünde bulundurulduğunda; üretim alanında %6'lık bir artış söz konusu iken üretim miktarında %59'luk bir artış meydana gelmiştir (Tablo 6).

Türkiye'de 2020 yılında 665 bin olarak gerçekleşen fındık üretimi, 2021 yılında bir önceki yıla göre %2,9 oranında artarak 684 bin ton olmuştur.

Tablo 6. Türkiye'de fındık üretim alanı ve üretim miktarı

Yıllar	Üretim alanı (bin da)	Üretim (bin ton)
2011	6.970	430
2012	7.014	660
2013	7.021	549
2014	7.011	412
2015	7.026	646
2016	7.054	420
2017	7.067	675
2018	7.284	515
2019	7.344	776
2020	7.345	665
2021	7.389	684

Kaynak: TÜİK, 2022

Türkiye'de fındık üretiminde Ordu 167 bin ton ile ilk sırada yer alırken Samsun 117 bin ton ile ikinci, Sakarya ise 96 bin ton ile üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye'de fındık üretimi açısından en önemli bölge; Ordu, Samsun, Düzce, Giresun, Trabzon, Zonguldak, Kastamonu ve Bartın olmak üzere üretimde önde gelen on ilin sekizinin bulunduğu Karadeniz Bölgesi'dir. Türkiye'de fındık üretiminin %81'i bu sekiz il tarafından karşılanmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. İller bazında fındık üretim alanı ve üretim miktarı (2021)

İller	Üretim alanı (bin da)	Üretim (bin ton)
Ordu	2.272	167
Samsun	1.168	117
Sakarya	795	96
Giresun	1.176	83
Düzce	632	76
Zonguldak	265	53
Trabzon	652	44
Kocaeli	83	12
Kastamonu	78	7
Bartın	64	6
Diğer	204	23
Toplam	7.389	684

Kaynak: TÜİK, 2022

Türkiye’de işletmelerin ortalama büyüklüğü 14 dekar iken en elverişli şartlarda normal bir ailenin fındık tarımı ile geçimini sağlayabilmesi için en az 22 dekarlık bir fındık bahçesine sahip olması gerekmektedir. Bunun dışında; iklim şartlarında bazı yıllarda olumsuzluklar yaşanması (don ve kuraklık gibi), çeşit seçimi, sıraya dikim ve sulama gibi gerekli kültürel işlemlerin yeterince doğru yapılmaması ve fındık bitkisinde görülen periyodisite gibi etkenler verimdeki dalgalanmayı artırmaktadır (ZMO, 2020).

3.2. Türkiye’nin Fındık Dış Ticareti

Türkiye 2020/2021 döneminde 624 bin ton fındık ihracatı gerçekleştirmiştir. Türkiye ihracatının %73’ünü AB ülkelerine yapmıştır. Türkiye’nin bu sezonda gerçekleştirdiği fındık ithalatı 16 bin ton olup bu ithalatın da %60’ı AB ülkelerinden yapılmıştır (Tablo 8).

Türkiye’nin 2021 yılında kabuksuz fındık ihracatının ilk sırasında 68 bin ton ile İtalya yer alırken ikinci sırasında 37 bin ton ile Almanya ve üçüncü sırasında ise 16 bin ton ile Fransa yer almaktadır. Kabuklu fındık ihracatında 490 ton ile BAE ilk sırada yer alırken Cezayir 463 ton ile ikinci ve Irak 270 ton ile üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 9).

Türkiye’nin 2021 yılı fındık ihracatı 203 bin ton’dur. Türkiye’nin 2021 fındık ihracatı bir önceki yıla göre değerlendirildiğinde %30 oranında bir artış yaşanmıştır. Türkiye’nin 2022 (10 ay) yılı fındık ihracatı ise 134 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8. Türkiye’nin fındık ihracatı ve ithalatı (ton)

Piyasa yılı	İthalat	İthalat-AB 27-28	İhracat	İhracat-AB 27-28
2020/'21	16.337	9.835	624.412	453.934
2019/'20	9.510	6.746	730.572	569.376
2018/'19	14.842	10.937	594.796	454.443
2017/'18	14.848	10.873	628.545	469.160
2016/'17	10.861	6.582	519.332	398.895
2015/'16	9.710	7.720	534.274	417.303
2014/'15	7.187	5.788	492.871	395.514
2013/'14	6.053	4.327	567.290	428.954
2012/'13	8.697	6.349	649.211	491.972
2011/'12	3.210	2.368	411.785	297.168
2010/'11	3.799	3.138	482.604	353.888
2009/'10	3.033	2.617	392.274	286.082

Kaynak: TÜİK, 2022

Tablo 9. Türkiye'nin ülkelere göre fındık ihracatı (ton) (2021)

Kabuksuz fındık	Kabuklu fındık		
İtalya	68.202	BAE	490
Almanya	36.689	Cezayir	463
Fransa	15.899	Irak	270
Polonya	10.482	İtalya	155
Kanada	8.218	Tunus	54
Diğer	62.043	Diğer	548
Toplam	201.533	Toplam	1.908

Kaynak: TÜİK, 2022

Türkiye'nin fındık ihracatı pazarlama yılı olarak değerlendirildiğinde 2021/2022 döneminde 202 bin ton fındık ihracatı gerçekleştirilmiştir. Bir önceki döneme göre bakıldığında fındık ihracatında %29'luk bir artış meydana gelmiştir. Fındık ihracatının ilk sırasında 68 bin ton ile İtalya yer almakta, Almanya 42 bin ton ile ikinci ve Fransa 12 bin ton ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 10. Türkiye'nin pazarlama yıllarına göre fındık ihracatı (ton)

Ülkeler	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
İtalya	53.920	51.620	80.581	44.868	67.521
Almanya	26.859	26.493	32.360	25.321	42.220
Fransa	12.984	12.141	16.934	13.246	11.738
Polonya	7.367	6.457	11.360	7.700	10.123
İsviçre	8.934	7.224	8.614	8.001	9.133
Brezilya	3.584	3.895	3.861	4.338	5.388
Mısır	3.022	2.596	3.130	3.784	4.510
Kanada	11.712	5.702	8.438	5.478	4.462
Çin	2.725	2.529	1.728	3.630	4.055
Hollanda	3.645	3.354	3.571	3.881	3.848
Diğer	40.529	33.185	35.822	36.497	39.382
Toplam	175.280	155.198	206.400	156.743	202.379

Kaynak: TÜİK, 2022, GTIP: 80221, 80222, Pazarlama yılı: Ağustos-Temmuz

Türkiye fındık üretiminde, üretim alanında ve ihracatında dünyada ilk sırada gelmektedir. Bu konumuyla birlikte ülkeye önemli bir döviz girdisi sağlamaktadır. Ayrıca sahip olduğu bu avantajlı konumuyla da dünya fındık fiyatlarında söz sahibidir. Ancak sahip olduğu dünya fındık sektöründeki hâkimiyetinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için ürün verimliliğinin artırılması gerekmektedir. Önümüzdeki kısa süreç içerisinde fındık verimliliği yüksek ülkelerin üretim alanlarını artırmasıyla beraber Türkiye'nin dünya sektöründeki üstünlüğünü sektöre uğratabilecek gelişmeler yaşanabilir.

3.3. Türkiye'nin Fındık Tüketimi

TÜİK verilerine göre 2020/21 döneminde Türkiye'nin toplam fındık tüketimi 116 bin ton olup kişi başına tüketim ise 1,4 kg'dır. Son on yıllık dönem değerlendirildiğinde, ortalama toplam tüketim 104 bin ton, ortalama kişi başına tüketim ise 1,3 kg'dır.

3.4. Türkiye'de Fındık Fiyatları

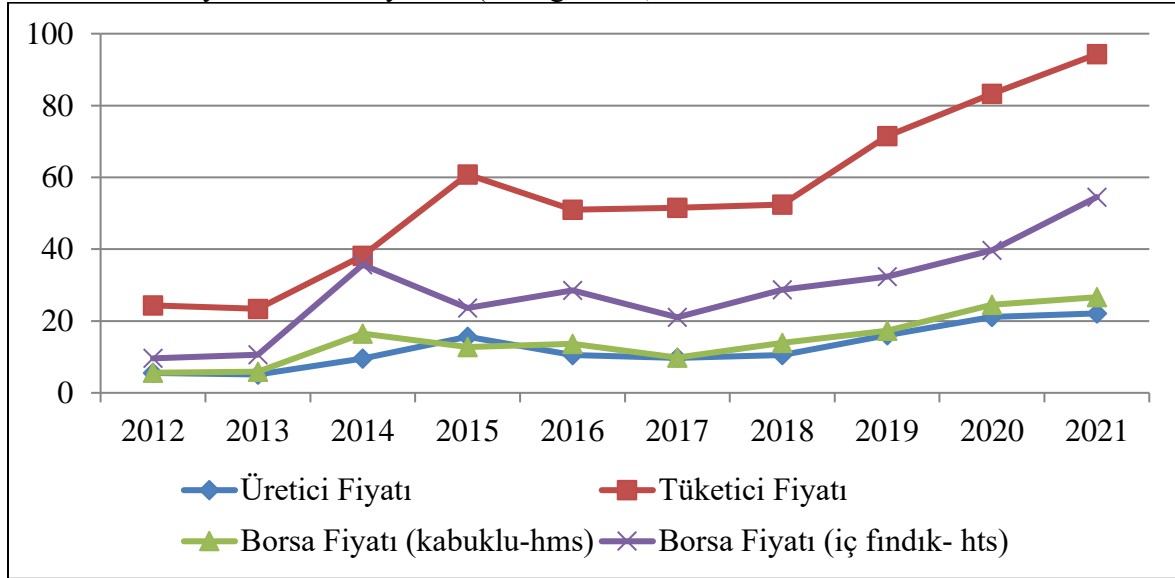
Üretici fiyatlarında 2012-2021 yılları arasında fındıktaki artış %302'dir. Son iki yıllık dönem ele alındığında fındık üretici fiyatlarında %32'lik bir artış gerçekleşmiştir. Tüketici

fiyatlarında 2012-2021 yılları arasında iç fındıktaki artış %288'dir. Son iki yıllık süreç ele alındığında ise iç fındık tüketici fiyatlarında %13'lük bir artış gerçekleşmiştir. Borsa fiyatlarında kabuklu tombul fındık ve 13/15 mm iç fındık fiyatları değerlendirilmiştir. Kabuklu fındık fiyatları hazır müstahsil satış (HMS) fiyatları, iç fındık fiyatları ise hazır tacir satış (HTS) fiyatlarıdır. Borsa fiyatlarında 2012-2021 yılları arasında kabuklu fındıkta %376'luk, iç fındıkta ise %468'lik bir artış gerçekleşmiştir. Son iki yıllık dönem ele alındığında, 2021-2022 yılları arasında, kabuklu fındıkta %9'luk, iç fındıkta ise %37'lik bir artış gerçekleşmiştir.

Fındıkta üretici ve tüketici fiyatları 2022 yılı değerlendirildiğinde; ortalama üretici fiyatı (9 ay ort.) 36 TL, ortalama tüketici fiyatı (4 ay ort.) ise 128 TL'dir.

TMO, fındık fiyatlarında görülen sert düşüşler sonrası 2017 yılı itibarıyla müdahale alımlarına başlamıştır. Kabuklu fındık alım fiyatları 2022 yılında; Giresun kalite kabuklu tombul fındık 53,0 TL/kg, Levante kalite kabuklu tombul fındık 52,0 TL/kg ve Sivri kalite kabuklu tombul fiyatı ise 51,0 TL/kg olarak belirlenmiştir.

Grafik 6. Türkiye'de fındık fiyatları (TL/kg, 2022)

Kaynak: TÜİK, Giresun Ticaret Borsası

3.5. Türkiye'de Destekler

Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik) 1938 yılında kurulmuş olup, kuruluşundan 1964 yılına kadar kendi adına fındık alımı yapıp değerlendirmiştir. Fındık devlet tarafından ilk kez 1964 yılında desteklenmiş ve taban fiyatı uygulanmıştır. Fiskobirlik ve bağlı kooperatifler tarafından 1964-1994 yılları arasında hazine adına alım gerçekleştirilmiş ve fındık 1994 yılında destekleme kapsamından çıkarılmıştır. Ancak 1994-2000 döneminde Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan (DFİF) kredi kullanılarak fındık alımı gerçekleştirilmiştir. Fiskobirlik 2002 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Hazine adına fındık alımı yapmış olup, 2003-2006 yılları arasında ise kendi adına alım yapmıştır. TMO'da 2006-2009 yılları arasında fındık alımını gerçekleştirmiştir. Desteklemeler, 2009-2014 dönemlerinde Telafi Edici Ödeme şeklinde yürütülmüş olup, 2009 yılından itibaren ise Alan Bazlı Destekleme şeklinde devam etmektedir.

30/01/2013 tarih 28544 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2013/4245 sayılı “Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telafi Edici Ödeme Yapılmasına Dair Karar” ile, 22/11/2001 tarihli ve 2001/3267 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Fındık Alanlarının Tespitine Dair Karar’da belirlenen ve ruhsat verilen sahalarda fındık yetiştiriciliği yapan fındık üretici belgesine sahip, kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişilere;

2012 yılı ürünü için 150 TL/da, 2013 yılı ürünü için 160 TL/da ve 2014 yılı ürünü için 170 TL/da alan bazlı gelir desteği, Fındık Alanlarının Tespitine Dair Kararın 1 inci maddesinde belirtilen il ve ilçelerdeki, birinci sınıf, ikinci sınıf ve %6’dan daha az eğimli üçüncü sınıf tarım arazilerinde ruhsatsız fındık bahçelerini sökerek alternatif ürüne geçen kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişilere;

2012 – 2014 yılları arasında 2012 yılı için başvurulara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci ve üçüncü yıllarda ise her bir yıl için 150 TL/da olmak üzere üç yılda toplam 600 TL/da, 2013 yılı için başvurulara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci yıl için 150 TL/da olmak üzere iki yılda toplam 450 TL/da, 2014 yılı için başvurulara 300 TL/da, ödeme yapılması hususları da karara bağlanmıştır.

2022 yılında fındıkta alan bazlı destek olarak 170 TL/da destek verilmektedir. Aynı zamanda diğer ürünlerde de verilmekte olan mazot desteği (62 TL/da) ve gübre desteği (21 TL/da) olmak üzere toplamda 83 TL/da destek verilmektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye’de 2021 yılında fındık üretimi bir önceki yıla göre %2,9 oranında artarak 684 bin olarak gerçekleşmiştir. TÜİK Bitkisel Üretim 2.Tahminine göre 2022 yılında fındık üretiminin %11,8 oranında artarak 765 bin ton olacağı beklenmektedir.

Fındıkta kısmı periyodisite görülmesinden ötürü 2019 yılında rekor üretimden sonra 2020 yılı yok yılı olarak geçirilmiştir. Hava sıcaklıklarının mevsim normallerinin üzerinde gitmesi, yağışların mevsim normallerinin altında seyretmiş olması ve bazı bölgelerde yaşanan don endişelendirse de fındıkta 2021 yılında da üretimde artış devam etmiştir.

Doğu Karadeniz’den Batı Karadeniz’e doğru geniş bir yelpazede fındık üretimi gerçekleştirilmektedir. Ancak bu genişleme sadece fındık yetiştiriciliği için uygun eğimli arazilerde gerçekleşmemiş, daha kârlı ve yılda birden fazla ürün alınabilecek verimli arazilerde de fındık dikimi gerçekleştirilmiştir. Bu durum verimli arazilerin etkin kullanılamaması problemini ortaya çıkarmıştır. Bu sorunun çözümüne yönelik alternatif ürün desteği getirilmiştir. Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi’nde arazi yapısı, toprak yapısı gibi etkenlerden dolayı alternatif ürünler olarak sunulan ürünler fındık kadar üreticileri cezbetmemektedir. Fındık, bakım yönünden ve pazarlama açısından diğer ürünlere göre üreticilere daha cazip gelmektedir.

Fındık fiyatlarının serbest piyasa koşullarında oluşması istenmiş, birlik veya kamu kuruluşlarınca müdahale edilmesinin önüne geçilmiştir. Ancak bugün bakıldığında sektöre birkaç firmanın piyasaya ciddi oranda hâkim olduğu görülmektedir. Piyasadaki etkin firmalar hasat sonrası fındık alım fiyatları açıklayarak fındık alımı gerçekleştirmektedir. Küçük işletmeler olarak tabir edilen birkaç dönüm araziye sahip işletmeler, hasat sonrası ürünlerini muhafaza edecek depo koşulları olmadığı için ve fiyatlarında nasıl şekilleneceği öngörülemediğinden firmaların açıkladığı fiyat üzerinden ürünlerini elden çıkarmak durumunda kalmaktadırlar. Kamu tarafından yetkili kuruluş olan TMO 2017 yılından itibaren alım fiyatı açıklamakta, ancak açıklanan süreç içerisinde oluşan boşluktan firmalar ve aracılar çoktan yararlanmış olmaktadır. Bu firmalar üreticiden aldıkları fındığı piyasanın koşullarına göre işleyerek veya piyasaya arz ederek piyasada etkin rol oynamaktadır. Ancak 2019 yılından itibaren T.C. Cumhurbaşkanı tarafından açıklanan hasat öncesi fındık müdahale alım fiyatları ile bu tarz sorunların önüne geçilmiştir.

Türkiye’nin fındık veriminde yıllara göre önemli dalgalanmalar görülmektedir. Verimdeki bu dalgalanma, fındık bitkisinde görülen periyodisiten kaynaklanmaktadır. Ancak verimi; iklim şartları, gerekli bakım işlemlerinin ya hiç ya da yeterince yapılmaması gibi faktörler etkilemekle birlikte, verim ile ilgili en önemli sorun, üretimin de yoğun olduğu Doğu Karadeniz Bölgesinde fındık bahçelerinin önemli bir kısmının 50-100 yıllık olması, dolayısıyla ekonomik ömrünü tamamlamasıdır. Fındık bahçelerinin yenilenmesi gerekmektedir. Bahçeler yenilenirken de küresel ısınmanın etkisi (sıcaklık, yağış rejimi, v.s. gibi iklim değişiklikleri) göz önünde bulundurularak, uzun yıllar fındıktan yüksek verim alma amacıyla fındık bahçelerinin hangi rakımlarda oluşturulması gerektiği iyi planlanmalıdır. Bir diğer husus bahçeler yenilenirken ormanlık alanların tahribine yönelik hassasiyet gösterilerek yenilenmelidir. Ayrıca verimde ciddi kayıplara sebep olan hastalık (bakteriyel yanıklık, külleme, dal kanseri, kök çürüklükleri) ve zararlıların (fındık kurdu,

findık kozalak akarı, yeşil kokarca ve son zamanlarda kahverengi kokarca) iklim değişikliğinin de etkisiyle birlikte nasıl bir seyir izleyeceği ve ne gibi önlemler alınması gerektiği, üzerinde durulması gereken önemli konulardır. Hem bahçelerin yenilenmesinin tespiti, planlaması hem de hastalık ve zararlılarla mücadele konusu; üniversiteler, araştırma enstitüleri, tarım ve orman il müdürlüklerinin koordinasyonunda yapılması gerekmektedir.

Avrupa Birliği; İtalya, İspanya, Yunanistan, Fransa ve Portekiz gibi üye ülkelerde sert kabuklu meyve üreticilerine yaptığı destekler ile findık üretimini artırmaya çalışmaktadır. Ayrıca Almanya izlediği politikalarla Arjantin, Azerbaycan, Gürcistan gibi ülkelere findık üretimine sağladığı mali desteklerle teşvik etmekte olup Türkiye'nin bu piyasadaki üstünlüğünü kırmaya çalışmaktadır. Türkiye bir yandan verimi arttırmaya yönelik çözüm odaklı uygulamaları amaçlaması gerekirken bir yandan da farklı pazarlama stratejileri geliştirmek durumundadır. Özellikle Çin, Hindistan gibi uzak doğu ülkelerine yönelik Türk Fındığı markası adı altında fuar ve etkinliklerle tanıtımına yönelik icraatlar olmalı, mevcut girişimler sıklaştırılmalı ve desteklenmelidir. Farklı pazarlama kanalları yaratılarak hem ihracatı arttırmaya yönelik hem de alternatif pazar alanları oluşturulabilir.

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1. Türkiye'nin yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim miktarı (ton)

İller	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ordu	145.353	178.357	84.874	200.938	93.030	213.572	180.397	217.226	197.230	167.397
Samsun	88.392	69.392	73.544	90.857	67.855	96.240	66.363	137.841	123.555	116.795
Sakarya	118.057	64.540	94.895	82.708	77.279	88.840	78.300	102.123	91.397	96.173
Giresun	101.532	81.342	31.567	105.023	37.591	93.339	46.395	84.766	84.167	83.488
Düzce	81.278	48.295	69.503	69.344	54.493	74.350	52.686	85.688	57.330	75.688
Zonguldak	25.890	19.105	30.148	22.572	28.428	30.932	18.533	45.025	23.113	53.033
Trabzon	58.767	44.537	31.065	39.126	28.978	41.594	34.271	53.946	40.315	44.041
Kocaeli	10.524	8.531	7.323	7.530	7.033	11.898	12.509	13.395	14.113	12.230
Kastamonu	4.993	5.102	4.231	5.213	5.769	6.210	6.226	7.918	9.658	7.057
Bartın	7.016	5.684	6.688	6.765	7.153	5.972	3.072	6.046	5.868	6.046
Artvin	9.414	14.420	9.346	6.314	5.022	4.149	5.789	5.297	3.744	5.185
İstanbul	1.088	1.073	985	993	830	791	2.622	4.942	4.322	4.442
Tokat	2.013	2.918	506	3.511	1.921	1.869	2.342	2.627	3.293	3.387
Rize	1.633	1.377	1.122	1.303	881	1.331	1.710	2.910	1.404	2.672
Bolu	299	290	364	366	228	225	1.108	1.333	1.245	2.397
Sinop	1.024	1.112	1.078	1.175	1.080	1.118	808	2.125	1.463	1.631
Gümüşhane	903	876	878	723	483	500	697	861	1231	1.126
Bitlis	250	549	380	110	523	488	318	581	652	513
Bursa	765	746	721	662	692	684	289	561	590	412
Çanakkale	60	67	70	79	106	109	70	156	15	64
Balıkesir	136	128	132	130	118	110	70	93	72	63
Kahramanmaraş	270	259	267	267	254	361	212	282	41	31
Amasya	6	6	8	21	6	30	19	45	36	20
Denizli	17	18	34	45	45	46	32	43	39	19
Kırklareli	58	45	32	30	29	13	5	5	15	18

Ek Tablo 1. Türkiye'nin yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim miktarı (ton) (devam)

İller	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Isparta	107	104	106	52	49	50	44	43	44	16
Bilecik	44	42	45	43	27	27	14	24	23	15
Yalova	36	12	9	20	14	10	5	9	10	10
Osmaniye	-	-	-	-	-	53	35	86	4	9
Antalya	50	48	50	50	48	49	32	8	1	9
Sivas	11	11	17	17	16	22	13	16	2	2
Kütahya	4	4	2	2	4	7	5	8	2	2
Aydın	-	-	-	-	2	2	2	2	2	2
Uşak	-	-	-	-	0	0	1	2	2	2
Afyonkarahisar	3	3	3	4	6	5	3	10	0	2
Hatay	7	7	7	7	7	4	3	3	1	1
Tekirdağ	-	-	-	-	-	-	0	0	1	1
Muğla	-	-	-	-	-	-	0	0	0	1
Adana	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0

Kaynak: TÜİK, 2022

Ek Tablo 2. Türkiye'nin yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim alanı (Toplu meyveliklerin alanı (dekar))

İller	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ordu	2.271.185	2.271.830	2.271.828	2.271.830	2.270.923	2.270.923	2.271.076	2.273.114	2.272.188	2.272.258
Giresun	1.217.734	1.177.290	1.171.369	1.171.112	1.170.872	1.171.020	1.171.903	1.177.780	1.178.010	1.176.390
Samsun	883.410	895.936	895.936	906.229	936.087	936.182	1.145.240	1.164.384	1.165.739	1.168.039
Sakarya	690.820	721.747	721.734	725.981	727.976	730.838	734.424	743.486	750.992	794.552
Trabzon	645.441	654.852	654.317	653.498	655.525	655.524	655.074	655.353	655.972	652.224
Düzce	627.063	627.063	626.850	626.850	626.850	631.440	631.640	631.650	632.200	632.030
Zonguldak	234.176	235.914	235.914	235.929	236.185	238.342	239.946	257.695	259.058	264.632
Kocaeli	84.357	80.158	79.657	80.617	79.813	79.808	79.801	2.273.114	82.500	82.794
Artvin	113.223	88.495	86.648	86.648	86.943	88.051	88.069	89.790	82.110	82.428

Ek Tablo 2. Türkiye'nin yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim alanı (Toplu meyveliklerin alanı (dekar)) (devam)

İller	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kastamonu	74.632	74.729	74.709	74.709	82.268	83.823	83.881	82.440	82.583	77.511
Bartın	41.017	60.000	60.000	60.000	59.375	59.375	61.815	1.177.780	62.430	63.780
Tokat	26.330	27.520	27.520	28.020	28.120	28.220	28.220	1.164.384	29.020	29.020
İstanbul	21.617	21.861	21.856	21.861	21.861	21.867	21.867	655.353	21.867	21.867
Rize	35.582	36.097	36.068	36.068	25.389	24.389	23.389	743.486	18.375	18.375
Sinop	16.650	16.764	16.764	17.014	17.014	17.209	17.209	631.650	17.224	17.424
Bolu	10.876	10.888	10.888	10.888	12.016	12.330	12.840	257.695	13.805	14.235
Gümüşhane	8.246	8.371	8.220	8.020	8.000	8.100	8.100	89.790	8.050	8.070
Bitlis	2.600	4.000	4.000	4.000	2.500	2.500	2.500	81.797	5.450	5.870
Bursa	7.160	6.139	5.386	5.114	4.842	4.759	4.794	82.440	4.815	4.628
Kahramanmaraş	605	609	600	600	600	600	622	62.005	1.322	1.307
Çanakkale	361	361	360	360	377	377	380	28.220	397	397
Amasya	0	0	0	50	55	250	250	21.867	391	391
Balıkesir	349	342	320	326	314	302	306	23.689	301	321
Kırklareli	270	166	166	156	156	62	57	5.000	100	131
Bilecik	154	143	143	143	98	98	98	17.214	93	79
Yalova	40	9	9	108	108	72	72	13.579	80	78
Isparta	92	79	77	74	65	62	58	8.100	70	78
Kütahya	30	30	30	30	40	43	42	4.886	53	58
Osmaniye	-	-	-	-	-	25	25	25	25	50
Sivas	29	29	29	29	29	29	29	622	29	29
Uşak	-	-	-	-	20	20	25	25	25	25
Antalya	0	0	0	0	0	0	0	0	21	22
Erzincan									10	21
Denizli	18	15	15	15	15	15	15	97	15	20
Aydın	-	-	-	-	15	15	15	12	12	17
Burdur	-	-	-	-	-	-	6	57	13	13
Tekirdağ	-	-	-	-	-	-	9	9	12	12

Ek Tablo 2. Türkiye'nin yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim alanı (Toplu meyveliklerin alanı (dekar)) (devam)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Afyonkarahisar	0	0	0	0	0	0	11	11	11	11
Muğla	-	-	-	-	-	-	6	6	6	6
Hatay	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
Ankara	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
Adana	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0

Kaynak: TÜİK, 2022

Ek Tablo 3. Türkiye'nin yıllar itibarıyla illere göre fındık verimi (kg/meyve veren ağaç)

İller	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tekirdağ	-	-	-	-	-	-	-	0	10	8
Denizli	10	10	12	15	15	15	10	12	11	5
Çanakkale	5	5	6	7	9	9	6	13	1	5
Balıkesir	11	10	10	9	8	7	5	6	5	4
Uşak	-	-	-	-	0	0	2	4	4	4
Kocaeli	2	4	4	4	4	3	4	4	4	3
İstanbul	1	1	1	1	1	1	2	3	3	3
Yalova	8	4	4	4	3	3	1	3	3	3
Gümüşhane	2	2	2	2	1	1	2	2	3	3
Tokat	2	3	1	4	2	1	2	2	3	3
Rize	1	1	1	1	1	1	2	3	2	3
Bolu	3	3	2	2	2	2	2	2	2	3
Zonguldak	2	1	2	1	2	2	1	3	1	3
Antalya	20	19	20	20	19	20	13	5	0	3
Isparta	10	10	11	5	5	5	5	5	5	2
Bilecik	6	6	6	6	5	5	3	5	4	2
Amasya	4	4	5	7	2	2	1	4	3	2
Bursa	3	3	3	3	3	3	1	3	3	2
Düzce	3	2	2	2	2	2	2	3	2	2
Sakarya	3	2	3	2	2	2	2	3	2	2
Samsun	2	2	2	2	2	2	1	3	2	2

Sinop	1	2	2	1	1	1	1	3	2	2
Aydın	-	-	-	-	4	3	2	2	2	2
Kırklareli	5	5	3	3	3	3	2	2	2	2
Artvin	12	5	3	2	2	2	2	2	2	2
Kastamonu	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2
Bartın	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2
Osmaniye	-	-	-	-	-	59	39	30	1	2
Trabzon	2	2	1	1	1	1	1	2	1	2
Afyonkarahisar	14	14	12	16	15	10	6	13	0	2
Kahramanmaraş	13	15	11	11	11	15	9	12	2	1
Hatay	12	12	12	12	12	8	5	5	2	1
Sivas	7	7	10	10	9	13	8	9	1	1
Kütahya	3	3	1	1	2	3	2	3	1	1
Ordu	1	1	1	2	1	2	1	2	1	1
Bitlis	2	15	10	10	10	9	6	1	1	1
Giresun	2	1	1	2	1	2	1	1	1	1
Muğla	-	-	-	-	-	-	0	0	0	1
Adana	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0

Kaynak: TÜİK, 2022

Ek Tablo 4. Türkiye'nin ülkelere göre fındık (kabuksuz) ihracatı (ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
İtalya	50.217	46.033	78.481	48.355	68.202
Almanya	23.034	27.293	27.730	25.854	36.689
Fransa	15.910	11.465	15.308	12.016	15.899
Polonya	8.402	6.505	9.253	7.694	10.482
İsviçre	8.968	8.634	7.569	7.999	8.218
Mısır	1.717	3.043	2.988	4.522	5.583
Brezilya	2.593	3.839	3.871	3.822	4.810
Kanada	10.918	8.583	7.677	7.731	4.553
Hollanda	3.510	3.661	3.397	3.342	4.284
Çin	2.806	2.158	2.814	2.461	3.761
İspanya	1.976	2.933	3.225	2.897	3.255
ABD	3.901	5.653	4.483	3.635	3.093
Rusya Federasyonu	1.435	3.169	2.439	3.233	2.953
Avustralya	2.799	2.889	3.169	3.206	2.938
BAE	409	416	1.079	467	2.222
Libya	587	865	961	570	2.199
Yunanistan	1.226	1.451	1.476	1.391	1.836
Cezayir	35	161	337	545	1.675
Birleşik Krallık	1.272	1.492	1.341	1.607	1.651
İsrail	1.287	1.361	1.182	1.027	1.392
Ürdün	491	687	251	504	1.326
Irak	1.780	328	92	21	1.288
Avusturya	1.082	716	952	1.283	1.239
Belçika	2.266	1.778	1.090	1.191	1.236
Tunus	804	904	1.300	1.623	1.234
Sırbistan	625	640	740	803	894
Ukrayna	336	487	658	616	889
Bulgaristan	65	111	146	180	794
Lübnan	539	621	513	446	609
Çekya	958	853	561	270	602
İsveç	338	388	492	441	579
Fas	9	65	72	139	513
Norveç	543	516	470	354	465
Japonya	429	470	539	399	461
Danimarka	515	474	374	386	405
Hırvatistan	135	384	459	243	378
Litvanya	208	416	192	150	306
Kuzey Makedonya	178	213	227	202	294
Arjantin	179	189	130	138	226
Bosna-Hersek	130	181	218	263	215
Suriye	216	264	372	71	181
Portekiz	99	136	99	112	161
Slovakya	24	185	108	14	146
Malezya	139	146	115	79	139

Ek Tablo 4. Türkiye'nin ülkelere göre fındık (kabuksuz) ihracatı (ton) (devam)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Meksika	1.836	1.761	2.045	2.895	132
Letonya	90	111	38	42	125
Belarus	79	100	44	27	104
Yeni Zelanda	79	50	45	62	81
Ekvator	144	168	96	48	72
Macaristan	89	102	142	140	71
Güney Afrika Cumhuriyeti	96	61	40	47	57
Romanya	33	52	38	69	54
Endonezya	27	17	14	24	50
Slovenya	108	74	43	84	43
Kuveyt	33	34	45	41	42
Finlandiya	50	37	36	36	39
Kolombiya	26	31	21	30	32
Katar	15	27	29	27	32
Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	15	23	22	17	30
Malta	3	3	16	9	30
Tayvan	38	26	20	29	28
İran	45	52	0	10	25
Trinidad ve Tobago	12	14	19	22	24
Suudi Arabistan	723	596	810	426	23
Karadağ	6	19	20	27	21
İrlanda	26	39	0	20	20
Kazakistan	4	0	1	11	16
Azerbaycan	0	0	0	0	16
Tayland	15	51	19	28	11
Kosova	2	4	4	4	10
Türkmenistan	10	9	11	9	10
Uruguay	11	10	4	9	8
Pakistan	-	-	-	0	8
Singapur	8	6	6	2	7
Bahreyn	5	0	5	2	5
Hong Kong	1	2	3	1	3
Vietnam	1	2	0	10	3
Arnavutluk	0	0	0	1	2
Peru	8	0	14	45	2
Moğolistan	3	1	3	1	2
Hindistan	0	0	0	2	2
Moldova	1	1	1	2	1
Umman	-	-	-	0	0
Venezuela	-	-	-	-	0

Kaynak: TÜİK, 2022

KAYNAKLAR

Anonim 2015a. www.wikipedia.org

Anonim 2015b. <http://www.romerlabs.com/tr/industries/dried-fruits-nuts-oils/>

FAO, 2022. [www. faostat.fao.org](http://www.faostat.fao.org)

GTB, 2017. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2016 Yılı Fındık Raporu.

Hüsnüoğlu, N. 2018. Türkiye'de Fındık Üretim Miktarı ve Fiyat İlişkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Social Sciences Research Journal*, Volume 7, Issue 4, 24-41 (December 2018), ISSN: 2147-5237.

INC, 2022. <https://www.nutfruit.org/>

Kayalak, S., Özçelik, A. 2012. Türkiye’de ve Dünyada Fındık Politikaları. *Tarım Ekonomi Dergisi*, 18(2): 43-53.

Özer, E.A., Güven., A, 2008. Sert Kabuklu Meyvelerin Sağlık üzerine Etkileri 10. Gıda Kongresi; 21-23 Mayıs. Erzurum.

Öztürk, D., Arıcı, Y.K. 2017. Fındık İşletmelerinin Üretim ve Pazarlama Sorunlarının Analizi: Samsun İli Örneği. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1):31-34, ISSN:1309-9302.

TMO, 2017. 2016 Yılı Fındık Sektör Raporu.

TÜİK, 2022. www.tuik.gov.tr

UN COMTRADE, 2022. <https://comtrade.un.org/data/>

ZMO, 2020. 2018 Fındık Raporu.

https://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=30070&tipi=38&sube=0